

CEM DİLÇİN VE TÜRKÇE*

Cahit KAVCAR*

Özet

Prof. Dr. Cahit Kavcar bu yazısında, Prof. Dr. Cem Dilçin’le tanışmalarından, Türk Dil Kurumu bünyesinde Agâh Sırrı Levend’in öncülüğünde hazırlanan “Türkçenin Tarihsel Sözlüğü” çalışmalarındaki titiz incelemelerine ve Ankara Üniversitesinin 60. kuruluş yılını kutlama etkinliklerinde birlikte rol almalarına değin pek çok anekdotu kaydeder. Prof. Dr. Cem Dilçin’in çok düzenli, disiplinli ve ciddi bir bilim adamı, eserlerinin de nitelikli ve çok değerli olduğunu ekleyen Kavcar, Türkçeye gönül vermiş bir aydın olarak Dilçin’e “Türkçe ve İTÜ” başlıklı yazısını armağan eder. Söz konusu eleştiri yazısında ise, İstanbul Teknik Üniversitesinde eğitim dilinin İngilizce yapılması kararı, Üniversitenin tarihsel çizgisinden ve geleneksel işlevlerinden uzaklaşması, görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesi olarak değerlendirilmektedir..

Anahtar Sözcükler: Dil, Türkçe, Yabancı Dilde Eğitim, İTÜ.

Abstract

Cem Dilçin and Turkish

In this article, Prof. Dr. Cahit Kavcar relates many anecdotes including his encounter with Prof. Cem Dilçin, their meticulous work that went into preparing the “Historical Dictionary of Turkish” under the direction of Agâh Sırrı Levend and the auspices of the Turkish Language Association and their participation in the celebrations marking the 60th anniversary of Ankara University. Kavcar, who lauds Prof. Dr. Cem Dilçin as a very accomplished, disciplined and serious scientist and his work as of high quality and precious, dedicates his article “Turkish and ITU” to

---

* Bu yazı A.Ü. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından düzenlenen Cumhuriyetin 80. Yılı Kutlama Etkinlikleri çerçevesinde Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumunda (Ankara, 18 Aralık 2003) bildiri olarak sunulmuştur.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi.

Dilçin whom he regards as an intellectual devoted to the Turkish language. In this critical article, he considers the decision to make English the language of instruction at Istanbul Technical University as a deviation from the university's historical line and traditional functions and as a failure to fulfil its missions and responsibilities.

Keywords: *Language, Turkish, Teaching in a Foreign Language, ITU*

Prof. Dr. Cem Dilçin'le 46 yıllık bir arkadaşlığımız var. Bu nedenle ondan “Cem” diye söz edeceğim bu yazıda. Yakınlığımız buna elverdiği ve daha içten olmak için.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne ben 1961 yılında girdim. Cem benden iki yıl sonra girdi. Öğrenciliğimiz sırasında sınıf farkı nedeniyle pek samimi değildik. Arkadaş çevremiz de farklıydı. Biz Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisiydik. Ama zaman zaman selamlaşır, görüşür konuşurduk. Cem'in babası Dehri Dilçin'in Türk Dil Kurumunda çalıştığını biliyorduk.

Mezun olduktan sonra ben Kars'ta lise edebiyat öğretmenliği yaptım, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne asistan olarak geldim. 1968 yılında oradan ayrılp Eğitim (Bilimleri) Fakültesine asistan olarak girdim. Cem de mezun olduktan sonra bir süre Türk Dili okutmanlığı yaptı, Türk Dil Kurumunda çalışmaya başladı.

Türk Dil Kurumu 1970'lerde, büyük dilci ve eğitimci Agâh Sırrı Levend'in öncülüğünde dev bir eser hazırlamaya girişti: “*Türkçenin Tarihsel Sözlüğü*”. Gerçekten büyük, gerçekten anıtsal bir eser olacaktı bu. Dil Kurumuna da çok yakışan bir anıt olacaktı.

Agâh Sırrı Levend'in çabaları ve yönlendirmesi ile tarama fişleri hazırlandı. Türk dili, edebiyatı ve kültürüyle ilgili eserler (yazma veya basılmış) seçildi. Tarama yapabilecek kişiler, alan uzmanları belirlendi. Böylece üç beş yılda çeşitli uzmanlar tarafından yüzlerce eser tarandı. Agâh Sırrı Bey'in isteği üzerine ben de üç eser taradım: 1. Fatih Kanunnâmesi (Kanunnâme-i Âl-i Osman) 2. Hoca Dehhânî'nin Gazelleri 3. Hamdullah Hamdi'nin Yusuf ü Züleyha'sı.

İşte bu taranan eserlerle ilgili tarama fişlerini Dil Kurumunda inceleyen ve değerlendiren uzman kişi Cem Dilçin'di. Dil Kurumunun uzmanı olarak çalışıyordu. On binlerce, yüz binlerce fişi kuyumcu titizliği ile incelediğini, didik didik ettiğini çok iyi biliyorum. Gerçekten dev bir sözlük, anıtsal bir eser oluşuyordu. Cem'le zaman zaman görüşüyorduk. Onun yoğun

çalışmalarına tanık oluyordum. Böylece onu daha yakından, çok daha iyi tanıdım.

“*Türkçenin Tarihsel Sözlüğü*” çalışmalarını Dil Kurumu yönetimi içtenlikle destekliyordu. Cem’e hiç kimse karışmıyordu. Çalışmalar büyük bir hızla ve coşkuyla sürüyordu. Böylece yüzlerce eser tarandı, yüz binlerce, milyonlarca tarama fişi çıktı.

Cem 1980 yılında Kurumdan ayrıldı, mezun olduğu DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne asistan olarak girdi. Ve bu arada 12 Eylül Darbesi yapıldı. Yeni anayasa ile Dil Kurumu kimlik ve yapı değiştirdi. Fakat “*Tarihsel Sözlük*” çalışmaları sürdü, bildiğim kadarıyla hâlen de sürüyor.

1980’den sonra da, aynı üniversitenin iki fakültesinde çalışan iki eski ve samimi arkadaş olarak fırsat buldukça görüşüyorduk. Zaman zaman birbirimizi ziyaret ediyorduk ve telefonlaşıyorduk. Yılbaşı ve bayramlarda düzenli olarak karşılıklı kutlama kartı gönderirdik.

1994 Şubat ayında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesine dekan olarak atandım. Birkaç gün sonra DTCF’de bir jüri üyeliğim vardı. Bir ara Cem’e uğradım, bir süre oturdum, çay içtik, söyleştik. Ama dekan olduğumu söylemedim ona, gerek duymadım.

Daha sonra Cem dekanlık işini duymuş. Hemen telefon etti. “*Yahu neden söylemedin bana? En azından kutlardım. Çok sevindim. Bu kadar da ketumluk, alçak gönüllülük olmaz ki*” diyerek hem hafif sitem etti, hem de candan kutladı. Ben de bu görevin çok önemli olmadığını söyledim, teşekkür ettim. Doğrusu hem biraz şaşırıldı, hem de mutlu oldu.

Ankara Üniversitesinin 60. kuruluş yılını kutlama etkinlikleri çerçevesinde 2006 yılında Üniversite öğrencileri arasında şiir, öykü ve deneme yazma yarışması düzenlendi. Bu düzenlemeyi, Rektörlüğümüzün görevlendirmesi üzerine biz üç öğretim üyesi yaptık: Prof. Dr. Hasan Özdemir, Prof. Dr. Cem Dilçin ve ben. O kurulda üç arkadaş birlikte güzel çalışmalar yaptık, zaman zaman toplandık. Ve bu kültürel etkinlik, Rektörlük Konferans Salonunda düzenlenen ödül töreni ile sona erdi.

Cem Dilçin’in hastalığı kendini ve bizleri çok üzdü. Yine zaman zaman telefon görüşmeleri yapıyoruz. Ara sıra arıyorum onu, sohbet ediyoruz, eskileri anıyoruz. Dostlarınca aranmak, söyleşilerde bulunmak hoşuna gidiyor (Bu yazı 13 Eylül 2009 günü yazıldı).

Cem Dilçin’in çok düzenli, disiplinli ve ciddi bir bilim adamı olduğunu, öğrencilerini çok seven ve onların iyi yetişmeleri için didinip çırpınan bir öğretim üyesi olduğunu çok iyi biliyorum. Eserleri ve yazıları da nitelikli,

çok değerlidir. Özellikle “*Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*” adlı kitabı, gerçek bir başyapıt, gerçek bir el kitabıdır. Kendi alanında büyük bir boşluğu dolduran ve geniş kesimlere hizmet veren özgün bir eserdir bu. Ayrıca Cem’in “*Türkçenin Tarihsel Sözlüğü*”ne verdiği emekler hiç unutulamaz.

Cem’in en önde gelen özelliklerinden biri de Türkçeyi çok sevmesidir. Gerek eserleri ve gerekse dersleri bunu açıkça gösterir. “*Türkçenin Tarihsel Sözlüğü*” çalışmalarını büyük bir coşkuyla yürütmesinde Türkçe sevgisinin de çok ayrı bir yeri ve payı vardır.

Dilimize çok düşkün olan değerli arkadaşım için, ben de Türkçeyle ilgili güncel bir yazı ile bu armağan kitaba katılmak istedim. Sevgili arkadaşıma sağlık ve şifalar diliyorum. Ve Türkçe konusunda aynı duygu ve düşünceleri taşıdığımız Cem Dilçin’e aşağıdaki yazıyı armağan ediyorum:

TÜRKÇE ve İTÜ

Giriş

Ülkemizin en köklü, en saygın bilim ve kültür kurumlarından biri olan İstanbul Teknik Üniversitesinde (İTÜ) son zamanlarda bir şeyler oluyor. Bu seçkin üniversitemiz tarihsel çizgisinden sapma, geleneksel işlevlerinden uzaklaşma sorunları yaşıyor.

İTÜ’de eğitimin İngilizce yapılması yolunda önemli çalışmalar olduğunu duymuş ve üzülmişim. Sayın Oktay Ekinci’nin 8 Nisan 2009 günlü Cumhuriyet’te çıkan “*İTÜ’de ‘Türkçe’ Direnişi*” yazısı ile Sayın Orhan Bursalı’nın 10 Nisan 2009 tarihli Cumhuriyet Bilim Teknoloji’de çıkan “*Türkiye’de İngilizce Üniversite Eğitimi Akılcı mı?*” başlıklı yazısını okuyunca üzüntüm çok daha arttı. Meğer Üniversite Senatosu mart ayında İngilizce eğitim kararı almış.

Doğrusu İTÜ’ye ve İTÜ Senatosuna bu kararı hiç yakıştıramadım. Çünkü İTÜ sıradan bir kurum değildir. Onun tarihi 1773 yılına, 3. Selim dönemine kadar uzanır ve köklü bir geçmişi, zengin bir birikimi vardır. Özellikle Cumhuriyet döneminde pek çok ve çok değerli mühendis, bilim insanı, yönetici, devlet adamı, kültür ve sanat insanı, sanayici, iş adamı yetiştirdi. Türkçenin bilim dili olarak gelişmesine önemli hizmetleri, katkıları olan bir bilim ve kültür yuvası bu kurum. Böylesine önemli ve ağırlığı olan bir bilim yuvasının tarihsel çizgisinden sapması ve geleneksel işlevlerinden uzaklaşması gerçekten üzücü. Bu nedenle Ayazağa Yerleşkesinde eski rektörler, öğretim üyeleri ve öğrencilerin Atatürk Anıtına yürüyerek Senato kararını protesto etmeleri hem çok doğal, hem de çok önemli ve anlamlı.

İngilizce Eğitim

Sayın Bursalı'nın başyazısında belirtildiğine göre İngilizce eğitim kararının gerekçesi şu:

“Üniversitenin vizyonu çağdaş dünya üniversiteleri arasında yer almak. Ve bunu, yaşadığı süreçler ve ürünlerle kanıtlayabilmek. İTÜ'nün misyonu ise sadece Türkiye için değil, dünyada da yarışacak mühendisler, sosyal bilimciler ve sanatçılar yetiştirmektir. Bu misyonun gerçekleşmesi, akreditasyon, yabancı dil ve uluslararası öğrenci değişimi sorunlarının çözümüne bağlıdır. Üniversitemiz uluslararası öğrenci değişim programı çerçevesinde yurtdışına en fazla öğrenci gönderen üniversite olmasına rağmen, eğitim dilinin yüzde 30 İngilizce olması nedeniyle, yabancı öğrenciler istedikleri halde üniversitemizi tercih edememektedirler...”

Bu gerekçeden çıkarılan anlam şudur: İTÜ çağdaş dünya üniversiteleri arasında yer almalı. Dünyada da yarışacak elemanlar yetiştirmeli. Uluslararası öğrenci değişim programı çerçevesinde yurt dışına en fazla öğrenci gönderen üniversite İTÜ'dür. Ama eğitim dilinin yüzde otuz İngilizce olması nedeniyle, yabancı öğrenciler İTÜ'yü yeterince tercih edememektedirler. O hâlde eğitim dili yüzde yüz İngilizce olmalı.

Sorunlar ve Sorular

Önce şu soruyu soralım: İTÜ'nün eğitim öğretim için, hizmet için hedef kitlesi yurt dışından gelecek öğrenciler midir, yoksa normal öğrenciler yani kendi öğrencileri mi? Öğrenci değişim programı çerçevesinde yurt dışından gelecek öğrenci sayısını artırmak için tarihsel çizgiden sapılır mı? Buna gerek var mı?

Gerekçede, İTÜ'nün öğrenci değişim programı çerçevesinde yurt dışına en fazla öğrenci gönderen üniversite olduğu söyleniyor. Bu öğrenciler de yabancı dil bildikleri için gidiyor yurt dışına. Onlar nerede öğreniyor İngilizceyi? İTÜ'de değil mi? Bu önemli bir çelişki olmuyor mu?

Öncelikle ve önemle belirtelim ki, yabancı dil öğretimi başka, yabancı dille öğretim başka şeylerdir. Yabancı dil öğretimi elbette gereklidir. Bir ya da daha fazla yabancı dili gençlerimize çok iyi öğretilim. Bunun yollarını, çaresini arayalım. Ama yabancı dille eğitim kendi dilimiz ve kültürümüz için büyük bir tehlikedir. Emperyalizmin bir tuzağıdır bu.

Yabancı dille eğitim, bir dil öğretme yöntemi değildir. Yeryüzünde böyle bir öğretim yöntemi yoktur. Yabancı dilin bir amaç değil, araç olduğunu bilmeliyiz.

Bir dünya üniversitesi olmanın ölçütlerini Sayın Bursalı çok güzel belirtmiş. O yazıya bakılabilir, bakılmalı.

Cumhuriyeti kuran Büyük Önder, “*Türk dili yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılmalıdır*” diyordu. Böyle demeyip de “*Türkçeyi kullanmayın, yok edin!*” mi deseydi?

1933 üniversite reformu sonrasında Hitler Almanya’sından gelen yabancı bilim adamlarıyla sözleşme yapılırken, temel maddelerden biri şuydu: Yabancı öğretim üyeleri üç yıl içinde Türkçe öğrenecek, üç yılın sonunda *dersler Türkçe anlatılacak* ve öğrenciye Türkçe ders notları veya ders kitabı verilecek. Bu madde işletildi.

Cumhuriyeti kuranların ulus bilinci, bağımsızlık duygusu, dil ve kültür duyarlığı ne kadar çarpıcı ve sarsıcı değil mi? Hemen sormak gerekir: Türkçe 1933’te bilim diliydi de şimdi mi yetersiz oldu? Bir önemli soru da şu: Türkçe tam anlamıyla bir kenara atılırsa, hiç kullanılmazsa nasıl gelişecektir? Amacımız bu dili yok etmek mi? Tarihsel ve saygın İTÜ’ye bu durumlar hiç yakışıyor mu? Senato üyesi meslektaşlarım bu konuda ne diyorlar?

Sayın Rektöre ve Sayın Senatörlere, önceki sorulardan başka şu soruları soruyoruz:

- Çağdaş gelişmiş ülkelerden örneğin Fransa, Almanya, Japonya’daki üniversitelerde, “*çağdaş dünya üniversitesi olmak için*” İngilizce eğitim yapan bir tek örnek var mı?

- Fransa’da 1994 yılında Fransızca’yı İngilizcenin baskısından korumak için bir yasa çıkarıldı ve bu yasa halen yürürlükte. “*Fransa’da eğitim dili Fransızcadır*” diyor yasa. Bu durumda Fransa’daki üniversiteler için, örneğin Sorbonne için, eğitimi İngilizce yapmıyor diye “*çağdaş üniversite değil!*” diyebilir miyiz?

- Ülkemizde nitelikli insanlar yetiştirmek istiyorsak, başkalarının diliyle ve kültürüyle değil, kendi dilimiz ve kendi kültürümüzle yetiştirmeliyiz diyoruz. Bu görüşe katılıyor musunuz?

- Öğrencisi Türk, öğretim elemanı Türk, ülke Türkiye, eğitim dili İngilizce olan bir ders ortamı çok gülünç değil mi? Bu durumda hem bilim alanı bilgisi yarım oluyor, hem yabancı dil yarım öğreniliyor, hem de ders Türkçe ve İngilizce karışık yürütülüyor. Bu sizce sağlıklı bir eğitim oluyor mu? Ve böyle bir eğitimle nitelikli eleman yetişir mi? Böyle bir uygulama, öğrenci ve öğretim elemanı için bir eziyet, işkence olmuyor mu? Gelişmiş ülkelerde bunun örneği var mı?

• Kendi dili ve kültürü küçümsenen, hor görülen gençlerden Türkçeye ve Türk kültürüne saygı duymaları beklenebilir mi?

• Hiçbir dil doğuştan bilim dili değildir. Bilim ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği çağımızda, her dilin kendi yapısına ve olanaklarına göre işlenmesi, gelişmesi, zenginleştirilmesi gerekir. Bu durum İngilizce için de geçerlidir. Türkçenin gelişmeye çok elverişli ve güçlü bir dil olduğu görüşüne katılır mısınız?

• Eğitim bilimleriyle uğraşanların görüşüne göre, yabancı dille eğitim, eğitim bilimlerine de aykırıdır. Çünkü bir kişi, bir şeyi en iyi biçimde kendi diliyle anlar ve anlatmak istediği bir şeyi de en güzel şekilde kendi diliyle, ana diliyle anlatır. Bu görüş size ters mi geliyor?

• Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk üniversitesi olan Ankara Üniversitesi Senatosunda 1995 yılında bu konu tartışıldı. Bir fakültenin iki bölümü, İngilizce eğitim yapmak istiyordu. Uzun görüşmelerden sonra bu istek oy birliği ile reddedildi. Bu durumda Ankara Üniversitesi sizce yanlış mı yaptı?

Bütün bu soruların ve konuların çok iyi düşünülmesi, değerlendirilmesi gerekir.

Sonuç

İTÜ'nün gerçekten saygın ve ağırlığı olan büyük bir kurum, seçkin bir aile olduğunu bir kez daha belirtelim. Bu bilim ve kültür yuvasının ağırlığı da fazla sorumluluğu da fazla. Bunu hiç göz ardı etmeyelim.

Öyle görülüyor ki, konu ilgili birimlerde ve Senatoda yeterince konuşulup görüşülmeden, çeşitli yönleri ve boyutlarıyla incelenmeden karar alınmış. Bu kararın yeniden görüşülmesi ve akıl almaz yanıştan dönülmesi uygun olur. İTÜ'ye yakışan budur. Eğer bu yapılırsa, hem İTÜ tarihsel çizgisinden sapmamış ve geleneksel işlevlerinden uzaklaşmamış olur, hem de başka kurumlara kötü örnek olmaktan kurtulur. Çünkü ağırlığı olan bir kurumun yükü ve görevi de ağırdır. Ona düşen, saygınlığını ve ağırlığını korumak, olumlu yönde örnek olma sorumluluğunu sürdürmektir.

Tarihe, Cumhuriyeti kuranlara, eski İTÜ'lülere ve gelecek nesillere karşı hepimiz sorumluyuz.

KAYNAKÇA

- KAVCAR, Cahit. (30 Eylül 1999). “Yabancı Dille Eğitim Çıkmazı”. *Cumhuriyet*.
- . (2008). “Türkçenin Güncel Sorunları”. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*. Haziran. (244).
- KÖKSAL, Aydın. (2002). *Yabancı Dille Öğretim- Türkiye'nin Büyük Yanılgısı*. Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları.
- SİNANOĞLU, Oktay. (2002). *“Bye-Bye” Türkçe*. İstanbul: Otopsi Yayınevi.